

Az élet szele fújta oda...

Beszélgetés dr. Széman Péterrel, az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület elnökével

K. K.: Egy esztendeje választották meg dr. Széman Péter tudógyógyász főorvost a történelmi Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület elnökévé. Hogyan történt?

Sz. P.: Nem ejtőernyősként érkeztem. Hosszú, 25 éves előzménye van. Orvosként dolgoztam a Partiumban, Szilágysomlyón, és mindenféle szervezeti háttér nélkül már a kórházban szerveztem képzőművészeti kiállításokat, író-olvasó találkozót stb. 1992-től pedig, amikor létrehoztuk a Báthory István Alapítványt, civil szervezeti elnökként tevékenykedtem. Az ottani munkám alapján javasolt először Muzsnay Árpád, majd Kötő József és Dáné Tibor Kálmán¹ az EMKE elnökségébe. Meglepetésként ért és óriási jelentősége volt számomra, mivel ismertem a múltját, akár csak a másik híres történelmi civil szervezetnek, az Erdélyi Múzeum-Egyesületnek². A rendszerváltozás utáni újjáalapításban mindkettőnél részt vettem, az EMKE alapszabályzatának megírásában is segítettem Dávid Gyulának³ és Kötő Józsefnek. Kijártam a bejegyzést az adóhivatalnál, így kaptuk meg az adószámot. Nyüzsög-

tem, hogy így fogalmazzak, hiszen 1989-ben lehetőség nyílt a cselekvésre – ahogy korábban semmi –, akkor hát tegyük a dolgunkat, mindent, amit csak lehet. 2008-ban lettem elnökségi tag. Tavaly pedig az akkori elnök, Dáné Tibor Kálmán megpályázta a kolozsvári Művelődés című folyóirat főszerkesztői állását, mert Szabó Zsolt⁴ nyugdíjba vonult. Mivel összeférhetetlen az EMKE elnöki és a Művelődés főszerkesztői posztja, szükség volt egy ügyvezetőre, meg is bíztak. Majd egy rendkívüli közgyűlés keretében megkaptam a bizalmat a civil szervezetektől és a közgyűléstől, ekkortól tekintettem magam teljes jogú elnöknek. Az első ciklusom nem egészen háromévnnyi lesz, mivel nincs értelme felborítani a választási rendet, utána térünk vissza a rendes kerékvágásba, a négy évenkénti ritmushoz.

K. K.: Hogyan éled meg azt a tényt, hogy kiváló elődök után egy 1884-ben létrehozott, nagy múltú szervezet vezetőjének választottak meg?

Sz. P.: Szerénységgel kell fogadni, elfogadni, hogy ilyen fordulatot hozott az élet, a Jóisten lehetőséget teremtett arra, hogy dolgozhassak. S ha

egy ilyen nagy múltú civil szervezetben, ahhoz fel is kell tudni nőni.

K. K.: Mi az EMKE történelmi teljesítménye?

Sz. P.: Erdély a kiegyezésig lényegében önálló osztrák tartomány volt, jogilag semmi köze sem volt Magyarországhoz. Igyekeztek is messzire elkerülni, kivéve a 1848-as időszakot. Budapest, illetve a magyarországiak szemében bizonyos fokig egy gazdag provincia volt, ahol vannak bányák, vannak természeti kincsek, amire lehet ipart telepíteni, vasutat építeni. De a kultúrára ez nem sugárzott ki.

1 Muzsnay Árpád (1941.) tanár, újságíró, az EMKE alelnöke, a Partiumi Régió képviselője. Dr. Kötő József (1939–2015.) színháztörténész, az EMKE főtanácsosa, korábbi elnöke, volt államtitkár. Dáné Tibor Kálmán (1954.) tanár, a Művelődés című folyóirat főszerkesztője, az EMKE korábbi elnöke.
2 <http://www.eme.ro/index.jsp>
3 Dávid Gyula (1928.) irodalomtörténész, szerkesztő, az EMKE tiszteletbeli elnöke, korábbi elnöke
4 Szabó Zsolt (1946.) irodalomtörténész, szerkesztő, a Művelődés című folyóirat korábbi főszerkesztője

Az Erdélyben élő más nemzetiségű értelmiségiek – elsősorban a németek és a románok – hamarabb felébredtek és a magyaroknál sokkal hamarabb kiépítették az érdekvédelmi szervezeteiket. A románok az Astrát. A németeknek Nagyszebenben volt kulturális szervezetük, amely gazdasággal is foglalkozott, mert tudták, hogy a kultúra gazdasági háttér nélkül nem működik. Sőt, még a szlávoknak is megvolt Szentpétervárról a maguk érdekvédő és nemzetvédő szervezete Erdélyben. A magyaroknak azonban nem. Ám felismerve a szükségességét, 1874-ben felhívást tettek közzé egy ilyen funkciójú egyesület létrehozására. A korabeli polgárosodó réteg és a középosztály, illetve az erdélyi arisztokrácia egy része gondozta azt a folyamatot, amelyhez hasonló 1858-ban ment végbe, annak eredményeképpen született meg az EME, az Erdélyi Múzeum-Egyesület Mikó Imre⁵ vezetésével. 1874 karácsonyában hozták meg a döntést a szervezet létrehozásáról, megválasztottak egy bizottságot, kidolgozták az alapszabályzatot, és 1875. április 12-én – mely napot az utóbbi években az EMKE az erdélyi közművelődés napjának nevez (reméljük, hogy a köztudatba előbb-utóbb be fog kerülni) – megalakult az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület, az EMKE. Bejegyezték, megválasztották az első tisztségviselőket. Kivételes szerencseként olyan személyek álltak az ügy mellé, mint például Kún Kocsárd gróf⁶, aki földbirtokos volt, és 1700 kataszteri holdat ajánlott föl az új egyesületnek, aminek óriási jelentősége volt. A vezetőségválasztás időszakában az EMKE már hatalmas, 86.500 korona vagyonnal és 21 megyei, városi és járási fiókválasztmányokkal rendelkezett. Célul a testvéri érzés fejlesztését tűzték ki Erdély lakosai közt, amelynek eszköztét kulturális és közgazdasági intézmények létesítésében és támogatásában jelölték meg

– elsősorban a magyar értékek ápolása érdekében. A cél 130 év eltelté után ugyanolyan időszerű... Együtt élünk a románokkal, németek, sajnos, már gyakorlatilag nincsenek. Egyszersmind védeni kell a magyarságot és elő kell segíteni a magyarság kulturális és gazdasági felemelkedését.

K. K.: *Melyek a különbségek a 19. század végi és a mai EMKE célja, eszközei között?*

Sz. P.: A legnagyobb különbség a vagyon hiánya. Mit tett lehetővé akkor a vagyon? Az írástudatlanság nagyon komoly gond volt. (Ma szép lassan megint fölmerül, mert kézírással egyre kevesebb gyerek tud írni.) Ezért az EMKE elemi iskolákat hozott létre, amelyeket később átadott a magyar államnak, de a létrehozás, a megalapítás az ő nevéhez fűződik. Óvodákat létesített, mert nemigen voltak. Ezek az intézmények a műveltséghez, a kultúrához vezető utat szegélyezték. Jelentőségük óriási volt! De melettük – ma már különösnek hangzik – az EMKE vasúti hidat is építtetett. A tüdőbetegség széles körben pusztított abban az időben. Az EMKE saját birtokán, Algyógnál szanatóriumot hozott létre a tüdőbetegek számára. A Maroson át vezetett oda az út, ezért az EMKE vasúti hidat építtetett rá, amely ma is működik. Később átadta a MÁV-nak, majd – mint állami vagyon – a román vasúttársaság tulajdonába került. A szanatórium ma az IKE⁷ kezében van, különböző táborokat szerveznek ott. De az első székely földműves iskolát is az EMKE hozta létre.

K. K.: *A hatósugara egész Erdélyre kiterjedt?*

Sz. P.: Igen. Bár a Partium inkább Debrecen felé orientálódott, de Nagyvárad, illetve Szatmárnémeti is erős központoknak számítottak. A földműves iskolák Közép- és Dél-Erdélyben, illetve a székelységben is létrejöttek. Mai kifejezéssel agráripari

főiskolákként kell elképzelni őket. A hagyományokra épülő mezőgazdasági termelés helyett a tudatos, hatékony gazdaképzés eredményeképpen korszerű gazdálkodás jött létre. Az iskolák még a két világháború között is működtek. De ha úgy tetszik, az EMKE hatósugara Magyarországra is elért. Budapesten a Váci utca 55. szám alatt létesített egy EMKE kollégiumot, amely 80 erdélyi magyar növendéknek adott helyet: műegyetemi és felső szakiskolai tanulók vétettek fel, ingyen vagy mérsékelt fizetés mellett. Tehát nem elvártuk, mint most, a mai helyzetben, hogy a magyar állam létesítsen kollégiumot Erdélyben a diákok számára, hanem az EMKE létesített egyet Budapesten az erdélyi hallgatóknak, hogy olcsón és könnyebben tudjanak tanulni.⁸

K. K.: *Mi sugárzik a kor fényéből most rád?*

Sz. P.: Sajnos elég kevés. Az eltelt évtizedek alatt megkopott a fény, ezt nagyban elősegítette az impériumváltás és a hosszú betiltás. Feladatomban tekintem például azt is, hogy az egyesület nevét újra ismertté tegyem széles körben. A civilek, a civil szervezetek pontosan tudják, mi az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület, hiszen sok segítséget kaptak és kapnak tőlünk. De nincs eléggé jelen a köztudatban. Ezért neveztem be tavaly az EMKÉ-t standdal – első ízben – a Kolozsvári Magyar Napokra. Idén is megjelenünk, továbbá nyílt napot rendezünk a Szabédi Emlékházban⁹, hogy megtekinthetők legyenek a nálunk lévő irodalmi hagyatékok, kéziratok. Népszerűsítő játékokat szervezünk.

1948 és 1990 között nem működhetett az egyesület. A rendszerváltozás után pedig nehezen alakult újjá. Be kellett bizonyítani, hogy ez nem egy újonnan létrehozott szervezet, mert jogfolytonosság nélkül még a levéltárunkat sem kérhetjük visz-

5 Gróf hidvégi Mikó Imre (1805-1876.) államférfi, művelődés- és gazdaságpolitikus, történész, Erdély „Széchenyije”

6 Kún Kocsárd, gróf (Algyógy, 1803. jún. 25. – Szászváros, 1895. jan. 11.): földbirtokos, művelődéspolitikus, országgyűlési képviselő, az EMKE egyik alapító tagja

7 Erdélyi Ifjúsági Keresztyén Egyesület: <http://www.ike.ro/>

8 Az adatok fő forrása Sándor Józsefnek a 25 éves EMKE évfordulóra írt főtítkári jelentése. Amúgy az EMKE 1948-ban Bukarestbe elhurcolt levéltárát három éve visszahozták Kolozsvárra, az állami levéltárba. De azon a címen, hogy nincs feldolgozva, nem lehet kutatni. Időnként erőfeszítéseket tesznek, hogy visszakaphassák saját iratanyagaikat. A főtítkári jelentés könyvben maradt meg, és az EMKE virágkorát idézi föl.

9 Szabédi László (1907-1959.) költő, műfordító emlékháza, amelyet családja ajándékozott az EMKÉ-nek. Irodalmi hagyatékok kutatóhelye s az EMKE elnökségének székhelye.

sza, nemhogy egyéb vagyontárgyakat. Erdélyben akkor még egységes volt a magyarság, normális és magától értetődő volt, hogy a politikum, az RMDSZ segítségével hozzuk létre az EMKÉ-t 1991-ben. 1885-86-ban csodálatosan gyorsan: hónapok alatt építették ki az intézményrendszert. 1991-92-ben ez nem volt ennyire egyszerű. A kétszeri rendszerváltás is ránk nehezedett: Románia, aztán a szocializmus. Fantasztikus volt, hogy az EMKE e sokkal ellenségesebb közegben építkezett és mindenütt segítette a civil szervezetek létrejöttét. Az RMDSZ művelődéspolitikáját is az egyesület fogalmazta meg, léptette életbe, indította el. Megszülettek a magyar házak, amelyekből ma már több mint negyven van. Önerőből nem lettünk volna képesek rá, hiszen nem volt vagyonunk. (Nagyon nagy segítséget kaptunk az akkori Illyés Közalapítványtól.)

K. K.: Mi a magyar ház?

Sz. P.: Az adott településen, kisebb falvakban vagy városokban olyan épület, amelyben minden magyar közéleti vagy kulturális szereplő helyet kap, helyet kaphat. Ott működhesen az RMDSZ, ha kell, ott tevékenykedhessék a magyar civil szervezet, a cserkész-szövetség. Ott lehessen programot lebonyolítani, minimális költségráfordítással, tehát a magyar szervezeteknek az otthona, alkalmi, eseti programoknak pedig a helyszíne.

K. K.: Kik dolgoznak a magyar házakban?

Sz. P.: Ahol lehetőség kínálkozott az önállóságra, a sikeres programok, az eredményes működés kitermelt egy gárdát, akik ma már fizetett alkalmazottak, ebből élnek. Ahol ez nem valósult meg, ott a civil szervezetek gondozzák a házakat, több az ön-

kéntes. Az EMKÉ-t ugyan támogatja a magyar állam, de nem olyan mértékben, hogy a magyar házakat fenttarthassuk belőle. Örvendünk, ha a mi két kolozsvári házunkat¹⁰, benne az irodánkat, a szűkebb EMKÉ-t működtetni tudjuk Kolozsváron belül. Ehhez kapunk még támogatást a Communitástól¹¹, amelynek mértéke napjainkban valamelyest meghaladja a magyar állami segítséget. Egyszóval a magyar házak az utóbbi időben elestek bizonyos jövedelmi forrástól. De megvannak a rendszerek, a legtöbb magyar ház jól működik, például a politikum segítségével. Sok helyen az RMDSZ képviselői, szenátori irodái ezekben a házakban kaptak helyet, ami nagyon kedvező, mert azoknak a költségét a román szenátus vagy a román képviselőház fizeti. Máshol a demokrácia-központok működnek bennük. Vannak az EMKÉ-hez kötődő más szervezetek is. Létrejöttük módjára a régi EMKE idejében is számos példa akadt. Már 1910 előtt is kiváltak az EMKÉ-ből országos szervezetek, közülük a leghíresebb az Erdélyi Kárpát Egyesület¹². 1918 előtt több mint 60 menedékháza volt, többek között például a tordai-hasadéki menedékház.

Ugyanilyen módon vált ki az egyesületből a Magyar Írók Ligája még 1918 előtt. Az újjáalakulás utáni korszakban hasonló folyamat zajlott le: sorra alakultak meg az országos szövetségek, társaságok. A Romániai Magyar Dalos Szövetség¹³ például az EMKÉ-n belül jött létre, most önálló szakmai szövetség – mindkét jelző nagyon fontos –, az EMKE társszervezete. Ugyanez a története a Romániai Magyar Népművészeti Szövetségnek¹⁴ is. Amikor a Kárpát-medencéről beszélünk, sokszor nehezen értik meg, hogy Erdély¹⁵ nem ugyan-

az, mint a Kárpátalja vagy a Felvidék vagy a Délvidék. Erdély mai területe 103093 km², amíg Magyarországé 92000 km². Országnyi terület, hogy így fogalmazzak. Ráadásul az EMKE nemcsak itt működött magyar házakat, hanem a Kárpátokon túl is¹⁶. A pusztinai magyar ház is az EMKE tulajdonában van, ott folyik a magyar oktatás is. Az EMKE elnöke vezetőségi tagja a pusztinai egyesületnek, de csak közgyűlési vagy elnökségi ülési szinten tájékozódik, bele nem szól a helyi ügyekbe, esetleg csak tanácsot ad.

K. K.: Arra kérlek, vázold föl az EMKE jelenlegi szerkezetét és tevékenységét.

Sz. P.: Az EMKÉ-nek jelenleg 17 fiókszervezete és 67 társszervezete van. Ehhez járul a tíz erdélyi megyében tevékenykedő 39 magyar ház, illetve a pusztinai s a bákói. A magyar házak láncolatát szeretnénk hálózattá építeni. Az alapfeladatán túl színészlakásokat tart fenn, hagyatékokat rendez és könyvtára van. Az egyesület keretén belül működik a Közép-Erdélyi Magyar Művelődési Intézet. Komoly kérdés az ernyőszervezet és a módszertani intézet viszonya. Valójában az egyesület a szó eredeti értelmében már nem ernyőszervezet, a civil szervezetekkel társszervezeti megállapodásokat kötött. Nem koordinál, hanem segíti a programjaikat. Úgy fogalmaznék, hogy az EMKE maga egy művelődési intézet. Nyilvánvaló, hogy a mai világunkban egyre kevésbé szeretik, hogy valaki ernyővel áll fölöttük, és megmondja, mit tegyenek. Elnökként azt gondolom, hogy segíteni kell és szolgálni. Az EMKE a meglévő történelmi tekintélye révén ezt meg is tudja tenni. Egy kis civil szervezet önmagában a programjával nehezen talál visszhangra. De az

10 A már említett Szabédi Emlékházról és a Györkös-Mányi Emlékházról van szó. Györkös-Mányi Albert (1922-1993.) zenetanár, festőművész, házát az EMKÉ-re hagyta.

11 A román állam kisebbségei alapjaiból származó támogatásokat folyósítja.

12 Az EKE az EMKE égisze alatt, az EMKÉ-n belül jött létre az 1890-es években. 1900-ra pedig önállósodott mint országos szervezet. Az EKE ma is működik, jogfolytonosságát maga ismertette el. Saját lapot ad ki, az Erdélyi Gyopárt. Túrákat szervez Erdély-szerte, és kulcsosházakat tart fenn a túraútvonalakon. Karbantartja a turistajelzéseket is.

13 <http://kulturalis.adatbank.transindex.ro/index.php?a=r&id=954>

14 <http://www.civilszervezetek.ro/html/civilszervezet/ROMANIAI-MAGYAR-NEPMUVESZETI-SZOVETSEG-235>

15 A mai szóhasználat szerint – tehát nem a történelmi Erdély, mert ahhoz nem tartozott még hozzá a Partium, a történelmi Máramaros és a Bánát egy-egy része.

16 Létre kellett hozni a csángó házakat, de először nem is engedték bejegyezni a csángók szervezeteit, a Pusztináért Csángó Egyesület a mai napig Csíkszeredán van bejegyezve, mert ott már kialakult a bírósági gyakorlat a magyar szervezetek bejegyzésére.

EMKÉ-vel közösen már igen. Ez erkölcsi segítség, nem anyagi, de fontos. A kis civil szervezetek számára sokat jelent, hogy ott áll a hátuk mögött az EMKE a történelmi múltjával. A másik feladatomban azt tekintem, hogy létrehozuk az erdélyi írók és színészek hagyatéktárát. Az alapok – az eddig már feldolgozott Szabédi-, Domokos-, Reményik-hagyaték¹⁷ stb. – már megvannak. Jellemzően ugyan nem közművelődési feladat, de ha digitalizáljuk és a köz szolgálatába állítjuk, abban a pillanatban már azzá válik. Megegyeztünk az Erdélyi Múzeum-Egyesülettel, hogy a 20. század előtti és a tudományos részt ő kezeli. A 20. századtól kezdve pedig mi gondozzuk az írói és egyéb hagyatékokat. Ehhez csak három dologra van szükségem... Pénz, pénz, pénz..., amellyel szeretném kibővíteni a Szabédi-házat egy szakmailag megfelelő iratraktárral; amellyel meg szeretném teremteni a magas minőségű és gyors digitalizáló felszereltséget; amellyel folytathatjuk a hagyatékok interneten való hozzáférhetőségének megteremtését.

K. K.: Az EMKE maga szervez közművelődési programokat?

Sz. P.: Állandó programjaink Kolozsváron a Györkös-Mányi Emlékházban zajlanak, amelyet Kós Katalin vezet. Fiókegyesületeink tevékenykednek Zilahon, Désen stb. Szervezünk vándorkiállításokat, amelyek nagyobb területet érintenek. De ebben is csak koordinációs szerepet játszunk, a lebonyolítás a magyar házak hálózatáé. Anyagi segítséget pedig nem tudunk nyújtani, sajnos. Többnyire kérésre segítünk, de kezdeményezünk is, most például a Tékával¹⁸ közösen szervezünk egy nyári ifjúsági tehetségkutató, írói alkotótábort.

K. K.: Ha jól értem, olyan széles körűvé és artikulálttá vált Erdélyben a közművelődési tevékenységrendszer, hogy a profil nélküli EMKE nem rúkol elő újabbakkal.

Sz. P.: Jól érted. Ismered az EMKE által összeállított eseménynaptárt. Megnézheted, mennyi minden történik egyetlen nap leforgása alatt éppen

Kolozsváron vagy akár Zilahon, nem beszélve a Székelyföldről. Minden településnek megvan a maga teherbírása. Tapasztalatból mondom, hogy Szilágyosomlyó például havi egy rendezvényt bír el, legfeljebb kettőt.

Ám van egy elképzelésem arról, hogyan növeljük az EMKE ismertségét, de még nem kristályosodott ki. Kórházigazgató koromban, amikor 680 alkalmazottat vezettem, de hozám tartozott a mentőállomás meg a gyógyszertárak is, híres voltam arról a mondásomról, hogy „nem ígérek semmit, de azt betartom”.

K. K.: Gazdag pályát végigélt orvos vagy. Hogyan kerültél kapcsolatba a közösségi kulturális munkával? Mikor és hogyan?

Sz. P.: Az orvosnak a közösségért kell élnie. Ne feledjük a régi modellt: az emberek nagy része nem városokban, hanem vidéki településeken élt. Ott élt a lelkész, az orvos, a tanító, és ha nagyon magas volt a színvonal, akkor a gyógyszerész is. Sajnos nagyon sok vidéki településről hiányoznak manapság. Talán a lelkészek maradtak meg, de a szolgálatuk nyugati mintára kezd szolgáltatássá válni. Mint ahogy az egészségügy is sajnos szolgáltatás, nem hit és nem szolgálat. Pedig eleve a köznek kell élni. Az értelmiséginek eleve mintát kell adnia.

Annak idején írógépem volt, s minden évben be kellett menni a rendőrségre, hogy leadjunk egy gépelt lapot. Nyilvántartották az írógépeket 1990 előtt... Mégis megengedtem magamnak, hogy az 1923-as népszámlálásról szóló könyvből összeállítsak egy kis, Erdélyre vonatkozó részt, legépeljem 20 példányban és terjeszsem a barátok között. Vagy saját kiadású, gépelt Faludy György-könyvem volt, mert édesanyámnak le voltak írva kézzel a betiltott versek, a Faludy-versek, és azokat én szépen lemásoltam. A gyönyörű Villon-fordításait is. A könyvkötő ismerősünk bekötötte, utána azt adtuk ajándékba. Az ilyen tettekkel is a közművelődést igyekezett szolgálni az ember. Az említett első szilágyosomlyói kiállítások

is ilyenek tekinthetők. Egy véletlen találkozás volt iskolatársammal, Szabó Zsolttal '90 nyarán, aki felkínált egy képzőművészeti tárlatot. Jóllehet kiállítótermünk nem volt a kórházban, de az ülésteremben felszereltünk gázcsöveket, azokra akasztottuk fel a képeket. Ott tartottuk a Báthory-napok keretében az orvostovábbképzést is. Meghívtuk például az EME akkori elnökét, Benkő Samut Egyed Ákossal együtt¹⁹. Emléktáblát helyeztünk el a várra Balogh Edgár fiával, Ferencel, aki műemlékvédelmi mérnök volt. Ebből született meg az erdélyi műemlékek kiadványsorozata, Kovács András művészettörténész²⁰ közreműködésével. Az azóta a Kriterion által átvett és ma az 54. füzetnél tartó kiadványsorozat első száma Szilágyosomlyó. Erre igen büszke vagyok, azóta már megérte a második kiadást is.

Az első Báthory-nap katartikus élmény volt. Ha csak annyit mesélek az akkori időkről, hogy a hatóságok előre elkérték az elhangzó előadások szövegét, áruljuk el, ki fog pohárköszöntőt mondani az ebédnél és előre fordítsuk is le... Ez már 1992-ben is neveltséges volt, mégsem történt másképp. Nem volt könnyű létrehozni egy civil szervezetet sem, precedens nélkül. Szilágyoson mi hoztunk létre elsőként, aztán, hála a Jóistennek, elszaporodtak. De nekünk kellett utat törni, a közösségért tenni. Az is tesz a közösségért, aki jól végzi a szakmáját, hiszen minden munka a közösséghez kötődik, de egy értelmiséginek többet kell tennie, mint a szakmája. (A diplomások és az értelmiségiek közötti különbségre most nem térek ki.)

K. K.: Milyen mintákat láttál gyerekkorodban?

Sz. P.: Nem feltétlenül a közművelődéshez kapcsolódik. Gyerekkoromban, az utcánkban élt egy tanító bácsi, özvegyember volt, a nyugdíja majdnem semmi, mert a régi rendszerben volt aktív, az új, kommunista rendszerben pedig kizsákmányolóként bélyegezték meg. Édesanyámék egy pár asszonnal megszervezték, hogy minden héten minden nap egy-egy

17 A Szabédi Emlékházban őrzött hagyatékokról bővebben: <http://www.emke.ro/node/25>

18 A szamosújvári Téka Alapítványról bővebben: <http://www.teka.ro/>

19 Benkő Samu (1928.) Széchenyi-díjas erdélyi magyar művelődéstörténész, az MTA külső tagja, az Erdélyi Múzeum-Egyesület korábbi elnöke. Egyed Ákos (1929.) történész, az MTA külső tagja, az Erdélyi Múzeum-Egyesület korábbi elnöke.

20 Kovács András művészettörténész, az MTA külső tagja

család viszi az ebédet a tanító bácsinak. Vasárnap pedig annál a családnál ebédelt az otthonukban, a családi asztalnál, amelyek hét közben vitte az ebédet, így nálunk is. Az is közösségi tett volt, hogy megszerveztük, ki ügyel az utcában a gyerekekre, hogy el ne csavarogjanak. Civil szervezet nem működhetett, még összegyűlni sem volt szabad, a „közművelődést” az jelentette, hogy felolvasták nekünk az Egri csillagokat és a Toldit.

K. K.: Ismerve a lányaidat, nálatok kiválóan sikerült átadni a közösséget dolgozó értelmiségi eszményét.

Sz. P.: Nálunk a nevelés főleg a feleségemre hárult. Ebben is minden segítséget megkaptam a feleségemtől és kapok a mai napig is. Több mint 34 éve vagyunk házások, de a kapcsolattunk még régebbi. A lányok felnevelése mellett rengeteg közösségi munkát is vállalt. Elvégezte Válaszúton²¹ a játszóház-vezetői tanfolyamot. 11 évig heti rendszerességgel tartott játszóházat, most már csak havonta. Ő hozta létre a Báthory Alapítvány ifjúsági csoportját, ő alakította meg a Szederinda citeracsapatot, az ifjúsági csoporttal, valamint a magyar iskola bevonásával megyei és kistérségi népdalvetélkedőket, szavaló- és mesemondóversenyeket szervez. Én büszkélkedtem vele mint elnök, de az ő munkája volt.

Tehát a lányaim közösségi munkáját elősegítette a példa is.²² Kicsi koruktól kezdve részt vettek a Báthory-napok szervezésében, éneklésben, versmondásban. Mindannyian énekeltek is. Apósom a maga félmezőségi nyekergőjét. Én anyai ágon hóstáti²³ családból származom, anyai részről földünk volt, oda jártunk kapálni, gyomlálni. Kertészkedés, hajlodozás közben édesanyám, nagymamám egész nap énekeltek. A mi családunk,

amikor már volt Trabantunk, utazás közben is folyton énekelte, nem szólt rádió, magnó, akármilyen hosszú volt az út, végig a dalok szóltak. Mindenféle. Eleinte nem voltunk kihegyezve a népdalokra. Később tanultuk meg, hogy csak tiszta forrásból...

A táncsal másként alakult a helyzet. Nem maradt meg a néptáncgyomány. A Szilágyságban sokkal erősebb volt a befolyás, mint egy nagyobb közösségben, így a falvakban is kiveszett a néptánc. A lányok felnövekedése idején kezdtek újra visszaalakulni a táncgyűttesek. Hála Istennek, most már megszámolni is nehéz őket. Erdélyben mindent újra meg kellett teremteni, kivéve a székelységet, amelyet nem lehetett a hagyományaitól megfosztani. Többen élnek, az önkormányzat a sajátjuk, őrzik a közösségi hagyományokat. De emlékszem, milyen volt nálunk, amikor először énekeltek a Himnuszt Szilágysomlyón. Senki sem tudta, hogy mi lesz ebből, meg fognak-e verni stb.

K. K.: Az elnöki tisztséggeddel beleszóptatva a Kárpát-medencei Kerekasztal elnevezésű formációba is, amely öt külhoni magyar művelődési intézet²⁴ együttműködésének a kerete. Milyennek látod a Kerekasztalt, milyen szerepet szánsz benne az EMKÉ-nek, amelyről éppen az interjú keretében mondtad el, hogy lassan magától alakult át módszertani intézménnyé?

Sz. P.: Egy másik civil szervezet példájából indulok ki, amelyben meglehetősen tevékeny vagyok: Magyar Egészségügyi Társaságnak²⁵ hívják. Szintén Kárpát-medencei szinten működik, én az erdélyi régió felelőse vagyok. Tudom, mit jelentett, amikor mi, Kárpát-medencei orvosok ott megismertük egymást.

Ha semmi másra nem lenne jó, mint egy-egy konferenciát, képzést megszervezni, elmondani, kinek hogy sikerül a hatalommal, a pénznélküliséggel, a rosszindulattal megküzdnie, már megéri. Nagyon fontos, hogy tudjunk egymásról, nagyon fontos, hogy meg tudjuk fogni egymás kezét. Csak akkor lesz bennünk erő az egész Kárpát-medencében. Másképp elveszünk.

Tudod, mi volt az egyik legfontosabb felismerésem? Az egészségügyi társasági rendezvényeken tapasztaltam először és jöttem rá, hogy akárhova mész a Kárpát-medencében, az emberkének nagyjából ugyanazt énekelik... Ugyanazt énekeljük! Egy nemzet vagyunk. Ezt korábban nemigen éreztük. 1990 előtt csak Szlovákiában és Magyarországon jártam (Jugoszláviába nem mehett, mert nem adtak útlevelet, Kárpátjára pedig nem engedtek be). Természetesen tudtuk, hogy vannak magyarok, de kézzel foghatóan, hogy milyen emberek, milyen a gondolkodásmódjuk, milyen kultúrkörben élnek, azt nem. Márpedig ahhoz, hogy teljes ember legyek, szükségem van arra, hogy tudjam, hogyan gondolkodik a kárpátaljai, a felvidéki, a délvidéki magyar...

K. K.: ...és a magyarországi...

Sz. P.: A magyarországit a hivatalos tájékoztatás erejéig azért ismertük. A romániai rádióknak nem volt magyar adása. A Szabad Európát rosszul lehetett fogni, meg nem is engedték meg a szülőök. Ezért annak idején Kosuth rádiósnak mondtuk magunkat, mert azon nőttünk föl. Együtt a Szabó családdal... Lényeges különbségnek tartom ma is – amit az anyaországiak olykor nem vesznek észre –, hogy én mindent tudok arról, ami itt van. 1990 előtt is naprakészek voltunk, ter-

21 A Kolozsvárhoz közeli Válaszúton tevékenykedik a Kallós Zoltán Alapítvány és Szórványkollégium: <http://www.kallos.org.ro/>

22 Tamás (Széman) Csilla régészetet tanult, de egy civil szervezet pályázatírójaként tevékenykedik, honlapszerkesztéssel foglalkozik, irodalmi csoportot működtet és énekel. Széman Emese a Babes-Bolyai Egyetemen a magyar irodalom főszak mellett elvégezte a néprajz szakot, majd a színháztudományt. Közben mesterfokozatot szerzett újságírásból, jelenleg doktori tanulmányokat folytat, témája a két világháború közötti erdélyi versmondás. Az Anyanyelvápolók Szövetsége ifjúsági tagozatának egyik legaktívabb tagja.

23 Kolozsvár peremnegyedeit a 19. századig hóstátokként ismerték. Az itt lakó földműves népet (hóstátiak) hagyományos életmódja, belső szokásrendszere külön közösséggé kovácsolta, büszkén magukat mind a mai napig városi polgároknak, de ugyanakkor „földészeknek” is: [http://hu.wikipedia.org/wiki/H%C3%B3st%C3%A1t_\(Kolozsv%C3%A1r\)](http://hu.wikipedia.org/wiki/H%C3%B3st%C3%A1t_(Kolozsv%C3%A1r))

24 Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület – Közép-erdélyi Magyar Művelődési Intézet (Kolozsvár), Szlovákiai Magyar Művelődési Intézet (Dunaszerdahely), Vajdasági Magyar Művelődési Intézet (Zenta), Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet (Beregszász), Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet (Lendva)

25 <http://www.met-tarsasag.com/>

mészeten azon a látcsövön keresztül láttunk, amely a rádió révén rendelkezésünkre állt. De abban akadt kulturális hír, közművelődési is szép számmal. Tehát arról, ami Magyarországon zajlott, tudott a kárpátaljai is, a felvidéki is meg a szerbiai is – ők különösen, hiszen át is jártak.

K. K.: Maga a Kerekasztal is együttműködési keret, s mint ilyen, most írtatok alá a Nemzeti Művelődési Intézettel mint stratégiai partnerek az együttműködési megállapodást. Miben vártok támogatást a magyar kulturális kormányzattól, a magyar közművelődési intézményhálózat módszertani központjától?

Sz. P.: Elsősorban a képzésekben. Erdélyben sok, a klasszikus értelemben vett népművelő nőtt föl a fölis-mert feladathoz. Nagyon jól, okosan építkeztek, amatőrként, a saját elképzeléseik szerint, önképzéssel, de már nem nélkülözhető az igazi szakértelem. Az EMKÉ-nek magának sincs szakértői gárdája, nemhogy önerőből képzéseket tartson. Oktatókra, képzési tartalmakra van szükségünk, minden szinten: a játszóház-vezetőitől a kulturális menedzserig bezárólag.

K. K.: Áthelyeződik a hangsúly a módszertani tudásra, az intézeti tevékenységre. Nem hiányzik-e a mozgalom jelleg a közép-erdélyi közművelődésből? Amelyből maga az EMKE is kinőtt.

Sz. P.: Mint a táncház mozgalom annak idején? (Amely most ismét virágzik.) Jó lenne, csak nem könnyű a számítógépek és a televízió világában. Jó lenne, ha életre kelne a színjátás. Szilágysomlyón éppen van is rá jó példa: az ifjúsági színjátszói csoport.

K. K.: Ott született?

Sz. P.: Én kolozsvári vagyok.

K. K.: Hogy kerültél a Szilágyságba?

Sz. P.: Az élet szele fújta oda. Tudod, mi az élet szele?

K. K.: Most fogom megtudni...

Sz. P.: Az orvosi egyetemet Kolozsváron végeztem el román nyelven, mert nem is akartam a marosvásárhelyi magyar nyelvű képzést választani, amikor szülővárosomban is volt

orvosi. Hatszázán végeztünk abban az évben. Annak idején kihelyezéssel kerültünk állásba. Az állam kirendelt bennünket. A 612 választható helyből 70 volt Erdélyben. A többi a Kárpátokon kívül. Voltak „kiskapuk”: akik házások voltak, elsőbbséget élveztek a választásnál, akinek egy-egy jobb helyre szóló személyi igazolványa volt, elsőbbséget élvezett. A kollégáim oda készítették maguknak igazolványt, ahova kerülni szerettek volna, én pedig nem akartam a kolozsvárit elveszíteni. Mire választás elé kerültem, már csak két hely maradt Erdélyben. Vagy Zalha, amit nem ismertem, vagy fent, a mócoknál²⁶ Vidra, 32 tanya tartozott hozzá. Azt ismertem. Azért nem mentem oda.

Így kerültem Szilágy megyébe, a Szamoshátra, a Zalha nevű szilágysági településre mint körorvos. Nem volt még híd Nagyilondánál, ezért a Szamoson kellett egy lélekvesztőn átkelni, majd 22 km-t gyalogolni – út nélkül. Zalha egy hét faluból álló település, hajdani Csáky-birtok, ott kezdem el a pályámat egyedüli magyarként. Amúgy a Szilágyságot én úgy hívom, hogy Erdély Moldvája.

Szakmailag rengeteget tanultam. Szülész és fogász, kicsit sebész, kicsit laboráns is voltam. Ha kellett, akkor infúziót raktunk fel a betegnek és röntgen nélkül kellett megállapítani a tüdőgyulladást. Éppen ez sarkallt arra, hogy hamar elmenjek szakosodni. Endokrinológus szerettem volna lenni, de a megyei igazgató csak úgy engedett el tanulni, ha a tüdőgyógyászatot és Szilágysomlyót választom. Így történt. Egyiket sem bántam meg. A képzés során egy évet Bukarestben töltöttem, ahol nagyon jó kapcsolatot építettem ki a tüdőgyógyászat meghatározó személyiségeivel, ami kihatott az egész életemre.

K. K.: Román nyelven végezted az egyetemet. Tökéletesen beszélsz románul?

Sz. P.: Alkalmi szinkrontolmácsolást is végeztem orvosi rendezvényeken, 1990 után pedig a Polgármesteri Hivatalban is, ahol tanácsos lettem, előbb városi, majd megyei. A városi

tanácsnál a Területfejlesztési Bizottságnak, a megyei tanácsnál négy évig a kulturális, oktatási és egészségügyi bizottságnak voltam az elnöke.

K. K.: Közben orvos maradtál?

Sz. P.: Igen, a szakmámat nem hagytam el semmiért. Somlyón nem egyszer felkértek, hogy legyek polgármester, de nem adtam fel a szakmámat.

K. K.: Miért lettél orvos?

Sz. P.: Valójában gépészmérnöknek készültem. Édesanyám álma volt, hogy orvos legyek. Lassan érett meg bennem az elhatározás. S azután elsöre nem is vettem föl, és ma is azt mondom: nem azért, mert magyar vagyok, hanem azért, mert nem tanultam eleget. A környezetemben levő magyar gyerekeknek szoktam mondogatni: nektek többet kell tudni, mint egy átlag románoknak. S ha érvényesülni akarsz, ez nem hátrány, hanem előny! Többet kell teljesíteni, nem pedig sírátkozni. Tanulj többet, tudj többet, és akkor nincs hátrányod, nem tudnak kigolyózni!

K. K.: Hogyan látod az erdélyi magyar közösség kulturális állapotát?

Sz. P.: A veszélyeket sorolom: nem olvasnak. Van egy réteg, amelyik nemcsak, hogy nem olvas, hanem csak a könnyű, a kereskedelmi tévék által szállított különböző show-műsorokat nézi meg, s számára csak a legyen mit enni és legyen hozzá sör a fontos. Óriási veszély az, hogy nem sikerült teljes mértékben kiépíteni a magyar oktatási hálózatot. Esetleges volt, hogy hol lehetett vagy hol nem lehetett létrehozni önálló magyar iskolát. Egyes magyar iskoláknak pedig ténylegesen eléggé gyenge a minősége, nem a nagyobb városokban vagy Székelyföldön, hanem éppen ott, ahol a legnagyobb a szükség, a szörványban. Nagyon fontosnak tartom, hogy mindenki eljuthasson 12 osztályos magyar iskolába, mert csak a magyar identitástudat és a magyar kultúrával nevelkedés teszi lehetővé azt, hogy a magyar közösség megmaradjon. Ez nem globalizációs veszély. Valamennyit segített a magyarországi iskola-program, de nem eleget.

26 A mócok (vagy havasi románok) a Erdélyi-középhegységben élő, román nyelvű népcsoport. A mócok lakta térséget Móc-földnek vagy Móc-vidéknek nevezik Erdélyben. A Móc-föld földrajzi és néprajzi egység, de nem alkot különálló közigazgatási területet Romániában.

K. K.: *A magyar nyelvű iskolázta-
tás mellett mi lehet a kulturális meg-
tartó erő?*

Sz. P.: Tapasztalatom szerint a leghatásosabb kulturális vonzerő a játszóház. A szülők először csak „beadták” a gyereket, mert így legalább négy órára tehermentesítették őket. Utána rájöttek, hogy jók az iskolán kívüli programok, fontosak. Tehát minél több gyerekprogramot kell szervezni, minél érdekesebbet, színesebbet, minél fiatalabb gyerekeknek. A felnőtteket megtalálni nem könnyű. Nagyjából ugyanazok járnak a kulturális rendezvényekre. A fiatalokat sem könnyű megnyerni. De jó példa a somlyói citeracsapat. Jó példa a közös színházlátogatások hagyománya, mi kezdtük szervezni annak idején, de mára önjárók lettek, kialakultak a társaságok, maguk bérlik a buszokat, kapcsolatban állnak a színházakkal. Jó példa a szintén hagyománnyá vált szilágysági kórustalálkozó, idén már a 12. alkalommal rendezték meg. A szervezést – valamikor én indítottam el kántor-, karnagyképzőnek a programot – teljesen átvette a református egyház.

K. K.: *Emlékszem egy máramaros-
szigeti kórustalálkozóra. A csodálatos
Guttman Misi²⁷ bácsival hallgattuk
az újraéledő környékbeli kórusokat a
fütetlen színházteremben februárban.
Neki nagy szerepe volt abban, hogy a
mindenfélét éneklő, jobbára csak lel-
kes kórustagok visszatálaltak régiójuk
népdalkincséhez. A már szintén eltá-
vozott Zahoránszky Ibolya szervezte a
találkozót mint a Hollósy Simon Egye-
sület elnöke.*

Sz. P.: Most a lánya, Tóth Guttman Emese jár hozzánk is, zsűrizni, az ifúságot népdaléneklésre nevelni. Különös, hogy éppen Misi bácsi temetése után vetette fel nekem Dáné Tibi, hogy rám gondolt az EMKE- elnökséggel kapcsolatban.

Nehéz út a visszatanítás. Nekem is sérti a fületem, amikor például amerikai újprotestáns énekekkel jönnek, amelyeket szépnek is találnak. Amikor a feleségem, Rózsa a fejébe vette, hogy citeracsapatot hoz létre, oktatót is szerzett hozzá, kiderült, hogy nincsenek citerák. Felkerestünk

egy öreg tanító bácsit, aki még tudott citerát készíteni. Megpályáztuk, meg is nyertük, el is készültek a tanuló-citerák. Az induló húsz fős létszám leapadt tízenkettőre, de másfél-két év után megérkeztek az első sikerek. Mi történt? Előkerültek a padlásokról a citerák. Hát igen, nekünk is van meg nekünk is van, csak szégyelltük. A népviselettel is ugyanez a helyzet: megkerestük a citerásoknak a helyi kis virágost. Az iskolai csúfolódások után a „cincogásról” és a „rongyok-

ról” odáig jutottunk, hogy megkérdik, jöhetnek-e, ők is eljöhettek-e. Hát kell ennél több? A nagyfalui tánc-csoport is helyi viseletben van, már a perecsenyi, a többi környékbeli is előkerült. A gyerekek nagyon hálásak, nagyon ügyesen tanulnak, egy kevés sikerélmény után megszeretik és szívvel-lélekkel zenélnek, táncolnak stb. Ezért az örömeért végzi az ember ezt a munkát. Engem is feltölt és újabb erőt ad.

K. K.: *Nagyon szépen köszönöm.*

SZÉMAN PÉTER LÁSZLÓ (Kolozsvar, 1949. november 8.) tüdőgyógyász főorvos, a szilágysomlyói tüdőgondozó osztályvezetője, a helyi RMDSz alapító tagja, a Báthory István Alapítvány elnöke. Általános és középiskoláit Kolozsváron végezte, 1967-ben érettségizett szülővárosa Brassai Sámuel Elméleti Liceumában. 1974-ben diplomázott a kolozsvári Orvostudományi Intézet általános orvosi fakultásán. Egy kis szilágysági faluba, Zalhára került körorvosnak. 1976-ban sikeresen vizsgázott és tüdőgyógyász rezidens lett, a kurzusokat a kolozsvári Tüdőgyógyász Klinikán (1977-78) és a bukaresti „Marius Nasta” Pulmonológiai Intézetben (1979) végezte, ahol a szakvizsga letétele után megkapta kinevezését a Szilágysomlyói Tüdőgondozóba mint szakorvos. 1991-ben sikeres tüdőgyógyász főorvosi vizsgát tett Kolozsváron. 1990–1995 között a szilágysomlyói 420 ágyas városi kórház igazgatója, 1993–96 között megyei tüdőgyógyász. 2009-ben a kórház orvos-igazgatója. 1994–1998 között a Román Orvosi Kollégium (kamara) országos testületében vett részt mint Szilágys megyei küldött. 1998–2002 között a megyei orvosi kamara elnökségi tagja, 2002–2012 között a kamara etikai bizottságának tagja. Aktívan részt vett a romániai és magyarországi civil szféra kialakításában. Újraalakulása óta tagja az EMKE-nek, 2008 óta az országos elnökség tagja, 2012-től partiumi alelnöke, 2013 júliusától elnöke. Szintén újraalakítása óta tagja az Erdélyi Múzeum-Egyesület Orvostudományi és Gyógyszerészeti Szakosztályának, ahol 1996 óta választmányi tag is. Az EME szilágysomlyói fiókszervezetének elnöke 1998 óta, 2002-től a Múzeum-Egyesület választmányi ülésén ilyen minőségében vesz részt; 2012 óta képviseli az orvostudományi szakosztályt is [1]. Megalakulása óta tagja a Kelemen Lajos Műemlékvédő Társaságnak. Alapító tagja a Báthory István Alapítványnak, melynek elnöke (1992–94), alelnöke (1994–97), majd ismét elnöke (1997–). Szintén alapító tagja (1993) a budapesti székhelyű Magyar Egészségügyi Társaságnak, melynek elnökségi tagja 1999 óta, 2005-től erdélyi területi felelős, 2007–2011 között Kárpát-medencei alelnök, 2011-től ismét erdélyi területi felelős. 1990-96, valamint 2000-2004 között városi tanácsos, második városi tanácsosi mandátuma alatt a város területrendezési bizottságának elnöke. 1996-2000, valamint 2004-2008 között megyei tanácsos volt, második mandátumában a Művelődési, Egészségügyi, Szociális bizottság elnöke. Publicisztikai írásai jelentek meg a Szilágyság, Szabadság, Albertirsai híradó stb. folyóiratokban, valamint a Báthory Napok programfüzeteiben. Tematikus írásai jelentek meg gyűjteményes kötetekben (10 Éves a Segítő Jobb Alapítvány, A 750 éves Szilágysomlyó, Maturandus, Tíz éves a Magyar Egészségügyi Társaság stb.). 2013-ban megjelent önálló kötetének címe A Szilágysomlyói Báthory István Alapítvány első 20 éve. Kitiüntetései: 2007-ben Gróf Mikó Imre- emléklap és -plakett (EME), 2008-ban Kun Kocsárd-díj (EMKE). 2010-ben Németh László érem (Magyar Egészségügyi Társaság). 2013-ban a román Kulturális Minisztérium Szilágys megyei Kulturális Igazgatóságának érdemoklevele (a Báthory István Alapítványban kifejtett tevékenységéért), 2013-ban Ezüstenyő díj.

KÁLÓCZY KATALIN köztisztviselő az Oktatási és Kulturális Minisztériumban. Magyar-népművelés-könyvtár szakon végzett. Közel húsz éve foglalkozik a határon túli magyar közösségek kulturális tevékenységének támogatásával.

27 Guttman Mihály (1926-2013.) zenetanár, karnagy, zenepedagógus, az erdélyi magyar kórusmozgalom kiemelkedő egyénisége.